

کد مقاله: Foodconf-1007

بررسی چالشهای کشت کلزا و راهکارهای توسعه کشت آن در استان البرز با

استفاده از روش مصاحبه عمیق

آیدا شهریاری^{۱*}، همایون فرهادیان^۲، مریم محمودی^۳

۱- دانشجوی کارشناسی ارشد گروه ترویج و آموزش کشاورزی دانشگاه تربیت مدرس، ۲- استادیار گروه ترویج و آموزش دانشگاه تربیت مدرس، مکاتبه کننده، ۳- عضو هیات علمی موسسه تحقیقات اصلاح و تهیه نهال و بذر، سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی، کرج، ایران

*Msshahriary93@gmail.com

h.farhadian@modares.ac.ir

nmahmoudi@areeo.ac.ir

چکیده

در سالهای اخیر گرایش سبب غذایی خانوارها به سوی مصرف پروتئینها و چربیها باعث افزایش تقاضای دانههای روغنی در جهان و همچنین ایران شده است. کمبود تولید دانههای روغنی نسبت به سطح تقاضای آنها و درصد بالای واردات این روغنهای دولت را به اندیشیدن تمهیداتی برای تشویق به کاشت دانههای روغنی به ویژه کلزا نموده است. اما به دلیل موانع مشکلاتی که بر سر راه کشت کلزا وجود دارد کشت این محصول آنقدر که میبایست مورد پذیرش کشاورزان قرار نگرفته است. اگرچه استان البرز یکی از مناطق مستعد کشت کلزا است اما در این منطقه نیز کشت این محصول چندان مورد استقبال کشاورزان قرار نگرفته و دارای سطح زیر کشت مطلوبی نمیباشد. این مطالعه که با هدف بررسی چالشها و موانع کشت کلزا و راهکارهای توسعه کشت این محصول در استان البرز انجام شده است، از نوع تحقیقات توصیفی است که با استفاده از منابع کتابخانهای، کاوش اینترنتی و روش مصاحبه عمیق با کارشناسان و کشاورزان خبره در زمینه کلزا انجام شده است. یافته های این مطالعه نشان داد کشاورزان به آموزش در زمینه مدیریت مزرعه کلزا نیاز دارند، در بخش مکانیزاسیون برای برداشت کلزا ریزدانهکار حرفهای در دسترس کشاورزان نیست و دامداران تمایلی به خرید کاه و کلش به جا مانده از کلزا را ندارند. موارد فوق میتواند با نظارت و ارائه تسهیلات از سمت دولت مرتفع گردد. نتایج همچنین نشان داد که افزایش قیمت خرید کلزا برای ترغیب کشاورزان به کشت این محصول، اعطای وام و تسهیلات جهت تهیه ریزدانهکارهای حرفهای، برگزاری کلاسهای ترویجی در رابطه با مدیریت مزرعه گیاه کلزا برای کشاورزان از راهکارهای موثر برای توسعه کشت کلزا در این استان میباشد.

کلمات کلیدی: کلزا، استان البرز، چالش کشت کلزا،

کنفرانس ملی دستاوردهای نوین در صنایع غذایی و تغذیه سالم

مقدمه

در راستای فراهم نمودن امنیت غذایی کشور و از آنجا که توسل به سیاست واردات در جهت برآورده کردن نیاز داخلی نمیتواند در بلند مدت پاسخگوی تقاضای روزافزون مواد خوراکی نظیر روغن باشد، طی سالهای اخیر سیاست توسعه کشت دانههای روغنی توسط دولت مورد توجه قرار گرفته است. چرا که به گونهای که به بیان دیگر نیاز سالانهی کشور به روغن نباتی ۹۰۰ هزار تن است که از این مقدار ۸۶۰ هزار تن (نزدیک به ۹۴ درصد) از راه واردات تامین می شود و تنها حدود ۶ درصد نیاز روغن خام را تولیدات داخلی تامین میکنند. [۵]

بنابراین یکی از مهمترین محصولاتی که توسعه کشت آن در این گروه مورد توجه ویژه‌ای قرار گرفته است، کلزا میباشد. دانه کلزا به طور متوسط و کیفیت روغن آن به ویژه در ارقام جدید بسیار مطلوب بوده و به دلیل داشتن نزدیک به ۶۰ درصد اولئین و کمترین میزان چربیهای اشباع شده بهتر از اغلب روغنهای نباتی است. کنجاله کلزا نیز در گونه‌های جدید از نظر کیفی نزدیک به کنجاله سویا بوده و حدود ۴۰ درصد پروتئین دارد، از این رو یکی از منابع سرشار پروتئین گیاهی در تغذیه دام و طیور است. [۲] این محصول کاشت آن برای تناوب زراعی با گندم به ویژه در کاهش بیماری پاخوره گندم بسیار مفید است.

روش پژوهش

این تحقیق از نظر ماهیت یک تحقیق کاربردی است، که با استفاده از یک روش پیمایش میدانی و به روش مصاحبه عمیق با کارشناسان موضوعی کلزا در سازمان جهاد کشاورزی استان البرز و کشاورزان خبره این استان به ویژه در شهرستان نظرآباد در قالب یک پرسش و پاسخ باز در استان البرز انجام شده است. تعداد مصاحبه‌ها تا رسیدن به اشباع نظری و تکراری شدن پاسخها ادامه پیدا کرد و در نهایت مجموعه‌ای از چالشهای کشت کلزا، شناسایی و گروه‌بندی شد. همچنین راهکارهای برون رفت از این چالشها نیز از طریق این مصاحبه‌ها گردآوری و تدوین شد.

چالشهای کشت کلزا در استان البرز

در ادامه به مهمترین یافته‌های حاصل از مصاحبه‌ها پرداخته شده است. کلزا نسبت به گندم کشت جدیدتری است و کشاورزان هنوز نتوانسته‌اند مانند گندم در مورد آن تجربه کسب کنند. کافی نبودن آگاهی و تجربه کشاورزان نسبت به کلزا یکی از چالشهای مهم کشت این محصول است. کلاسهای آموزشی ترویجی و توصیه‌های فنی کارشناسان توانسته‌اند آنها را در این مسیر کمی جلو ببرد اما فقط تا حدی که کشت کلزا برای کشاورزان مقوله عجیبی نباشد. کشاورزانی که حداقل یکبار کلزا را کشت کرده‌اند یک تجربه نسبی بدست آورده‌اند.

-تاریخ کاشت یکی از عوامل بسیار تاثیرگذار است که این خود مشکلاتی را برای کشاورزان ایجاد میکند. کاشت این محصول در استان البرز باید اواخر شهریورماه یا اوایل مهرماه انجام شود. در یک سال زراعی کشاورز دو بار کاشت انجام میدهد که معمولا کاشت اول گندم و جو و کاشت دوم ذرت است. برداشت ذرت تا اواخر مهر و اوایل آبان زمان میبرد که با زمان شروع کاشت کلزا تداخل دارد. یعنی زمانی که کلزا باید کشت شود، ذرت هنوز برداشت نشده است. یکی از عوامل محدود کننده کشت کلزا در کشور ما همین تداخل زمانی برداشت گندم یا جو و کاشت کلزا است.

-زمانی که کشاورز کشت کلزا را به موقع انجام ندهد، سرمازدگی یک چالش محسوب میشود. برای مثال در سال زراعی ۱۳۹۵ اواسط آبان سرمای غیره منتظرهای دمای هوا را در بیشتر مناطق به ۹- یا ۱۰- درجه رساند و درصد بسیاری از محصول به دلیل سرمازدگی از بین رفت.

از چالشهای مهم کشت کلزا کمبود کمباینهایی با هد مخصوص برای برداشت کلزا است که مشکلات بسیاری را برای کشاورزان ایجاد کرده است. هد مخصوص این کمباینها با هد کمباینهای برداشت کننده گندم و جو تفاوت دارد و درصد ریزش را بسیار کاهش میدهد.

چالش دیگر، کاه و کلش به جا مانده از کلزا در مزرعه است. کلش به جا مانده از کلزا اگرچه از نظر غذایی غنی است اما چون برای مصرف دام نیاز به فرآوری و شرایط نگهداری خاصی دارد که آن هم نیازمند ادوات خاصی است، لذا تمایل دامداران برای خرید آن را کاهش میدهد.

از مهم ترین چالشهای کشت کلزا در استان البرز میتوان به عدم آگاهی کشاورزان از زمان مناسب آبیاری، نوع سم و کودی که باید مورد استفاده قرار گیرد و در نهایت مدیریت مزرعه است. از آنجا که یکی از عوامل بسیار تاثیرگذار بر کشت کلزا به دلیل جدید بودن این محصول مدیریت مزرعه است، متأسفانه کشاورزان به دلیل آگاهی کم در این زمینه عملکرد ضعیفی دارند.

بحث فروش کلزا نیز تا مدتها چالش بزرگی برای کشت کلزا بود. مسایلی از قبیل ارسال کلزا پس از برداشت به انبار و مراکز خرید این محصول و اغلب با فاصله های دور از مزارع برای فروش که شامل هزینه بار نیز میشود فرآیند فروش این محصول را مشکل کرده است که البته این مشکلات در حال حاضر تا حدود زیادی مرتفع گردیده است.

یکی دیگر از چالشهای کشت کلزا بحث علفهای هرز این گیاه است. علفهای هرزی که علفکش خاصی ندارند و در نهایت باعث افت عملکرد آن میشوند و هنوز علفکشهای مناسبی برای آن معرفی نگردیده است.

بحث، نتیجه گیری و پیشنهادات

بررسی چالشهای مطرح شده توسط کارشناسان و کشاورزان نشان میدهد تعدادی از مهم ترین چالشهای کشت کلزا از جمله جدید بودن کشت کلزا و آگاهی کم کشاورزان در این زمینه، مدیریت ضعیف مزرعه، عدم کشت به موقع و سرمازدگی و یا مقایسه عملکرد کلزا و گندم و یا جو را میتوان با برگزاری دورههای آشنایی با کشت کلزا و کلاسهای ترویجی تا حد زیادی مدیریت کرد.

تعدادی دیگر از موانع نیز توسط خود کشاورزان تا حدی قابل مدیریت است. برای مثال در مورد مساله کاه و کلشهای بجا مانده از کلزا در مزرعه، دامداران تا حدی مبادرت به خرید کاه و کلشهای کلزا کردهاند و مابقی را نیز خود کشاورزان از طریق مخلوط کردن با کاه و کلش گندم به فروش میرسانند. برخی دیگر از کشاورزان نیز از کمباین دار میخواهند از ارتفاع کمتری برداشت انجام دهد تا کلش کمتری باقی بماند و به این ترتیب این معضل را مدیریت میکنند.

برخی از چالشها نیاز به رسیدگی نهادهای دولتی مسؤل جهت مرتفع شدن دارد. برای مثال قیمت خرید پایین کلزا از کشاورزان یا کاهش فاصله مزرعه و محل خرید کلزا و آسان سازی فرآیند خرید آن از کشاورزان توسط نهادهای ذی ربط دولتی که تا حدودی در حال انجام است.

نهادهای دولتی همچنین باید بودجه و تسهیلاتی را در راستای سیاستهای دولت مبنی بر افزایش سطح زیرکشت کلزا به مناطق مستعد کاشت این محصول اختصاص دهند. برای مثال اعطای وام یا بودجه و تسهیلات ویژه برای خرید کمباین های مخصوص برداشت کلزا.

اگرچه تاکنون تسهیلاتی در این راستا اعطا شده است اما متاسفانه نه مقدار آن قابل توجه بوده و نه نظارتی بر نحوه هزینه کرد آن بوده است. کاشت کلزا نیازمند ریزدانه‌کارهای حرفه‌ای است و ادواتی که به عنوان ریزدانه کار معرفی میشوند مناسب نبوده و در اصل گندمکارهای ناقصی هستند که تنها مخزن آن ریزدانه کار میباشد. نکته دیگر این که کارشناسان مکانیزاسیون باید مرکز کنترل و تنظیم ادوات برداشت را در منطقه تاسیس کنند و مسوولین، کنترل سلامت و ریزش ماشینهای برداشت را بر عهده بگیرند و برای کمباینهای مهاجر گواهینامه و اجازه نامه کار در استان البرز صادر کنند. در صورتی که روی سلامت و بهداشت کمباینهایی که از استانهای دیگر به استان البرز انتقال پیدا میکنند نظارتی نباشد، آنها میتوانند همراه با خود علف هرزی را از مناطق دیگر به سوغات آورند و معضل جدیدی ایجاد کنند.

منابع

- 1- اسکندری کردلر، محمد؛ پاسبان اسلام، بهمن؛ موسوی زاده، سیدعلی و رشدی، محسن (۱۳۹۲). اثر برخی از خصوصیات مورفولوژیکی مرتبط با عملکرد و اجزای عملکرد دانه ارقام کلزا. نشریه اکوفیزیولوژی گیاهان زراعی. جلد ۷. شماره ۳ (۲۷).
- ۲- امیدوار، کمال؛ مزیدی، احمد و دوست مرادی، سودابه (۱۳۹۳). امکان سنجس اقلیمی کشت کلزا در استان کرمانشاه. جغرافیا و توسعه. شماره ۳۵.
- ۳- امین دهقان، مهدی (۱۳۹۶). مصاحبه چاپ نشده. موانع و راهکارهای کشت کلزا در استان البرز. مدیریت جهاد کشاورزی شهرستان نظرآباد.
- 4- بست، جان دلبلیو (۱۳۷۳). روش های تحقیق در علوم تربیتی و رفتاری. ترجمه حسن پاشاشریفی؛ نرگس طالقانی. تهران: انتشارات رشد.
- ۵- شفیععی، لادن (۱۳۹۰). بررسی عوامل موثر بر توسعه کاشت کلزا در استان کرمان. تحقیقات اقتصاد کشاورزی. جلد ۳، شماره ۴.
- ۶- کهنسال، محمدرضا و سیدان، سید محسن (۱۳۹۲). تعیین عوامل موثر بر سطح زیر کشت کلزا در استان همدان با استفاده از مدل دو مرحله ای همکن. همایش ملی توسعه پایدار کشاورزی با کاربرد الگوی کاربرد زراعی.
- ۷- گیوی، جواد و حقیقی، امین (۱۳۹۴). برآورد پتانسیل تولید و ارزیابی کمی تناسب اراضی شمال شهرکرد برای کشت آبی کلزا. نشریه آب و خاک. جلد ۲۹. شماره ۶.
- ۸- مجرد، فیروز؛ فرهادی، بهمن؛ خیری، راضیه (۱۳۹۳). نقش عوامل آب و هوایی در تعیین تاریخ آغاز کشت و طول دوره رشد کلزا با کاربرد مدل CropSyst. جلد ۴۶. شماره ۴.

کنفرانس ملی دستاوردهای نوین در

صنایع غذایی و تغذیه سالم